

ความเป็นศูนย์กลางการบริการทางสังคมของเมืองหลักในระดับภาคของไทย

ธนกร อ้อยบำรุง

ปรีดา ศาตะมาน

ศิวะ ศรีคงแก้ว

หทัยรัตน์ รวมเมฆินทร์

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ระดับความเป็นศูนย์กลางการบริการทางสังคมของเมืองหลักในระดับภาคของไทย ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ขอนแก่น ชลบุรี และสงขลา วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงพรรณนา การเก็บรวบรวมข้อมูลทฤษฎีภูมิใช้วิธีการขอความอนุเคราะห์และสืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนข้อมูลปฐมภูมิ รวบรวมด้วยการสำรวจภาคสนามโดยตรง การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ทั้งนี้ ในการวิเคราะห์ แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านสาธารณสุข (การมีหรือไม่มีโรงพยาบาลศูนย์ และแบบรูปการกระจายของสถานพยาบาลทุกระดับ) ด้านการศึกษา (การมีหรือไม่มีมหาวิทยาลัยระดับชาติ โรงเรียนนานาชาติ และแบบรูปการกระจายของโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษา) และด้านการค้า (การมีหรือไม่มีห้างสรรพสินค้าชั้นนำ ไฮเปอร์มาร์เก็ต และแบบรูปการกระจายของร้านสะดวกซื้อ) ในแต่ละด้าน แบ่งระดับความเป็นศูนย์กลางออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับสูง ระดับกลาง และระดับต่ำ จากนั้น นำผลการจัดระดับในแต่ละด้าน มาวิเคราะห์ระดับความเป็นศูนย์กลางในภาพรวม ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ ระดับสูง ค่อนข้างสูง กลาง ค่อนข้างต่ำ และต่ำ วิธีการวิเคราะห์ ใช้สถิติเชิงพรรณนาประกอบการใช้โปรแกรมระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ในการคำนวณค่า Nearest Neighbor Index เพื่อสรุปแบบรูปการกระจายเชิงพื้นที่

ผลการวิจัย พบว่า ไม่มีเมืองหลักเมืองใดที่มีระดับความเป็นศูนย์กลางในระดับสูงครบทั้ง 3 ด้าน เมื่อพิจารณาแยกตามรายจังหวัด พบว่า เมืองหลักทั้ง 4 จังหวัด มีผลการวิเคราะห์ในภาพรวมอยู่ในระดับ ‘ค่อนข้างสูง’ ทั้งนี้ ในกรณีของจังหวัดเชียงใหม่ แม้เป็นจังหวัดที่มีการให้บริการทางสังคมที่หลากหลาย หากแต่มีรูปแบบการกระจายเชิงพื้นที่ของการให้บริการทางสังคมในลักษณะที่มีการกระจายตัวมาก จึงมีระดับของความเป็นศูนย์กลางอยู่ในระดับ ‘กลาง’ ส่วนจังหวัดขอนแก่น แม้จะมีมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงในระดับชาติเพียง 1 แห่ง แต่มีรูปแบบการกระจายเชิงพื้นที่ของโรงเรียนในระดับต่างๆ ในแบบรวมศูนย์ ส่งผลให้มีบทบาทที่โดดเด่นจากการเป็นศูนย์กลางด้านการศึกษาเท่านั้น ในส่วนของจังหวัดชลบุรี เมื่อพิจารณาเฉพาะในเขตตัวเมืองชลบุรี พบว่ามีผลการวิเคราะห์อยู่ในระดับค่อนข้างสูง โดยโดดเด่นเพียงด้านการศึกษาเท่านั้น แต่เมื่อผนวกเมืองพัทยาที่มีผลการประเมินภาพรวมอยู่ในระดับกลางเข้าด้วยกัน ผลการวิเคราะห์ในภาพรวมอยู่ในระดับ ‘ค่อนข้างสูง’ โดยมีผลการวิเคราะห์เฉพาะด้านการศึกษาและด้านการค้าที่อยู่ในระดับสูง อันเป็นผลจาก

การมีมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงในระดับชาติ 2 แห่ง และมีโรงเรียนนานาชาติ 4 แห่ง และการมีห้างสรรพสินค้าชั้นนำ 1 แห่ง ในเขตเมืองชลบุรี ประกอบกับการมีโรงเรียนนานาชาติ 3 แห่ง และห้างสรรพสินค้าชั้นนำอีก 1 แห่ง ในเขตเมืองพัทยา ในขณะที่จังหวัดสงขลา มีลักษณะคล้ายกับจังหวัดชลบุรี คือ เมื่อพิจารณาเฉพาะในเขตตัวเมืองสงขลา พบว่ามีผลการวิเคราะห์ในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ แต่เมื่อผนวกเมืองหาดใหญ่เข้าด้วยกัน จะมีผลการวิเคราะห์ในระดับ ‘ค่อนข้างสูง’ โดยเฉพาะในด้านการค้า อันเป็นผลจากการมีระดับความเป็นศูนย์กลางด้านการค้าและด้านสาธารณสุขในระดับสูงของเมืองหาดใหญ่

จากผลการวิจัยดังกล่าว เห็นได้ว่าการมีเมืองคู่ขนาน จะช่วยส่งเสริมบทบาทของเมืองหลักเป็นอย่างมาก จึงมีข้อเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่รับผิดชอบในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศควรกำหนดให้เมืองหลักทุกเมืองมีเมืองคู่ขนานที่จะช่วยเสริมความเป็นศูนย์กลางของเมืองหลักในระดับภาคแต่ละเมืองให้มีความโดดเด่นมากขึ้น ส่วนกรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ ควรกำหนดเขตการใช้ที่ดินให้สอดคล้องกับบทบาทของเมืองหลักแต่ละเมือง ทั้งนี้ เมืองหลักที่มีผลวิเคราะห์ระดับความเป็นศูนย์กลางการบริการทางสังคมที่อยู่ในระดับต่ำ ควรที่จะได้รับการพัฒนาและส่งเสริมให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้นและเพียงพอต่อความต้องการของประชากรและเพื่อให้ตรงตามนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ที่ต้องการกระจายความเจริญไปสู่ระดับภาค

คำสำคัญ: ความเป็นศูนย์กลาง การบริการทางสังคม เมืองหลัก